

УДК 94(477):[27-735:27-726.1Бог]"1914/1918"](045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/98-2-4>

Владислав ЯШИН,
orcid.org/0009-0007-5999-2154

аспірант
Уманського національного університету
(Умань, Черкаська область, Україна) mega_ukrainian333@ukr.net

ЦЕРКОВНО-АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ АРХІЄПІСКОПА ВАСИЛЯ (БОГДАШЕВСЬКОГО) У РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті досліджено церковно-адміністративну діяльність архієпископа Василя (Богдашевського) у період його перебування на посаді ректора Київської духовної академії, який частково припав на період Першої світової війни, революційні події 1917 р. та початок національно-визвольних змагань в Україні, що супроводжувалися частою зміною урядів. Зроблено акцент на дослідженні деяких аспектів церковно-адміністративної діяльності владика Василя, зокрема організації навчального процесу в академії в умовах війни, допомоги постраждалим від воєнних дій, церковного служіння та його діяльності в умовах політичних змін і розгортання українського церковного руху.

На основі деяких наукових розвідок істориків, малодосліджених і недосліджених архівних матеріалів та завдяки збереженим матеріалам академічного журналу «Труды Императорской Киевской Духовной Академии», журналу Київської єпархії «Киевские епархиальные ведомости», світської газети «Киевлянин» висвітлено деякі факти церковно-адміністративної діяльності ієрарха, які суттєво доповнюють наявні наукові праці щодо його персоналії і стимулюють досліджувати порушену проблему через призму багатогранного і всестороннього її вивчення.

Окреслено ставлення владика Василя щодо перебігу подій політичного характеру та українського церковного руху, який почав поширюватися українськими теренами у ті роки та його участь у висвітленні поглядів щодо цього професорсько-викладацької корпорації Київської духовної академії. З'ясовано, що виклики військового, суспільно-політичного та церковного характеру, які супроводжували його діяльність протягом Першої світової війни, стимулювали шукати способи їх вирішення. Виважене керування Київською духовною академією, комунікування з вищим церковним керівництвом, представниками царської влади та інших урядів, що діяли згодом на території України, дозволили архієпископу Василю (Богдашевському) забезпечити для цього навчального закладу деяку стабільність функціонування.

Ключові слова: Православна церква, синодальний період, архієпископ Василь (Богдашевський), Київська духовна академія, Перша світова війна, національно-визвольні змагання, церковний рух.

Vladyslav YASHYN,
orcid.org/0009-0007-5999-2154

Postgraduate student
Uman National University
(Uman, Cherkasy region, Ukraine) mega_ukrainian333@ukr.net

CHURCH AND ADMINISTRATIVE ACTIVITIES OF ARCHBISHOP VASYL (BOGDASHEVSKY) DURING THE FIRST WORLD WAR

The article examines the church-administrative activity of Archbishop Vasyl (Bogdashevsky) during his tenure as rector of the Kyiv Theological Academy which partly fell during the First World War; revolutionary events of 1917 and the beginning of the national liberation competitions in Ukraine that were accompanied by frequent changes of governments. Emphasis is placed on the study of some aspects of Bishop Vasyl's church-administrative activities, in particular, the organization of the educational process at the academy in the conditions of war, assistance to victims of military operations, church service and his activities in the conditions of political changes and the development of the Ukrainian church movement.

On the basis of some scientific research by historians, little-researched and unexplored archival materials, and thanks to the preserved materials of the academic journal «Trudy Imperatorskoy Kievskoy Dukhovnoy Akademii», the journal of the Kyiv Diocese «Kievskie eparkhialnye vedomosti», the secular newspaper «Kievlyanin», some facts of the church-administrative activity of the hierarch are highlighted, which significantly complement the existing scientific works regarding his personality and stimulate to investigate the raised problem through the prism of its multifaceted and comprehensive study.

Bishop Vasyl's attitude regarding the course of events of a political nature and the Ukrainian church movement, which began to spread through Ukrainian territory in those years, and his participation in highlighting the views of the teaching

corporation of the Kyiv Theological Academy regarding this, are outlined. It was found that the challenges of a military, socio-political and ecclesiastical nature that accompanied his activities during the First World War stimulated him to look for ways to solve them. Balanced management of the Kyiv Theological Academy, communication with the highest church leadership, representatives of the tsarist authorities and other governments that later operated on the territory of Ukraine allowed Archbishop Vasyl (Bogdashevsky) to ensure some stability of functioning for this educational institution.

Key words: *Orthodox Church, synodal period, archbishop Vasyl (Bogdashevsky), Kyiv Theological Academy, The First World War, national liberation competitions, church movement.*

Постановка проблеми. Київська духовна академія на поч. ХХ ст. була одним із провідних вищих богословських навчальних закладів на українських теренах. Це був осередок консервативної, але якісної богословської науки, місіонерства, просвітництва та видавничої діяльності. Наступного дня після початку Першої світової війни 29 липня 1914 р. ректором Київської Імператорської духовної академії було призначено архімандрита Василя (Богдашевського). У новий навчальний рік в духовній академії він вступив уже в сані єпископа, у який його було рукопокладено 6 серпня 1914 р. Обов'язки ректора не були для нього новими. Перебуваючи на посаді інспектора Київської духовної академії протягом 1909–1914 рр. його 4 рази призначали виконуючим обов'язки ректора академії. Набутий досвід посприяв йому на початку ректорської діяльності (ЦДІАК України. Ф. 711. Оп. 1. Т. 2. Спр. 10902. Арк. 4–5 зв.).

Церковно-адміністративний напрям діяльності архієпископа Василя (Богдашевського) в окреслений період охоплював вирішення питань організації навчання в академії, допомоги постраждалим від воєнних дій, а також вираження від імені академії її позиції щодо політичних і церковних зрушень в суспільстві, зокрема щодо поширення українського руху на українських теренах, українізації церкви й освіти. До цього напрямку належить і його архієрейська діяльність, яка в роки випробувань також мала свої особливості.

Посада ректора академії та архієрейський сан зобов'язували його в умовах триваючої війни підтримувати постійні зв'язки із представниками київської міської влади, військовим командуванням та з вищим церковним керівництвом, зокрема зі Святішим Синодом, патріархом Тихоном (Беллавінім), київськими митрополитами Флавіаном (Городецьким), Володимиром (Богоявленським) та Антонієм (Храповицьким). Після зречення російського імператора Миколи II архієпископу Василю довелося налагоджувати відносини з представниками Української Центральної Ради, Гетьманату Павла Скоропадського тощо. Тому актуальність цієї теми зумовлена необхідністю подальшого вивчення малодосліджених і недо-

сліджених аспектів церковно-адміністративної діяльності архієпископа Василя (Богдашевського).

Аналіз досліджень. Деякі аспекти окресленої проблеми висвітлені у працях істориків В. Ульяновського (Ульяновський, 1997), А. Стародуба (Стародуб, 2004), Н. Шип (Шип, 2010), Тацієнко В. і Тацієнко Н. (Тацієнко В., Тацієнко Н., 2025). Джерельна база представлена архівними матеріалами, а також матеріалами журналів Київської єпархії, Київської духовної академії та деякої періодичної преси.

Метою статті є комплексна реконструкція особливостей церковно-адміністративної діяльності архієпископа Василя (Богдашевського) в роки Першої світової війни. У межах цього дослідження передбачено з'ясувати та охарактеризувати деякі аспекти церковно-адміністративного напрямку діяльності архієпископа Василя, що пов'язані як із його ректорською, так і церковною діяльністю, а також простежити його роль у вирі подій 1914–1918 рр.

Виклад основного матеріалу. Після призначення на посаду ректора архієпископ Василь (Богдашевський) (на момент призначення – архімандрит Василь) зіштовхнувся з рядом обов'язків, передбачених посадою ректора духовної академії та архієрейським служінням. Період з початку ректорства 29 липня 1914 р. по день зречення імператора Миколи II 2 березня 1917 р. для владики Василя означився часом впевненості у безпосередній підтримці його та академічної корпорації з боку імператорської влади та Святішого Синоду. Слід також погодитися із твердженням історика А. Стародуба, який зазначає у своїй науковій розвідці, що за інституційно-структурним і освітнім аспектом Київська духовна академія, незважаючи на різні пертурбації 1917–1918 рр., залишалася у майже незмінному вигляді (Стародуб, 2004: 68).

У промові під час молебню 16 вересня 1914 р. перед початком навчання архієпископ Василь наголосив, що в новий навчальний рік вони вступають при особливих, виняткових обставинах. Архієрей зауважив: «Мир – вожделенное благо для всех. Мир – вожделенен и для науки, ибо она созревает, развивается и крепнет только в мире; она плод мира; наука требует тишины, спокойствия; ни кем

не тривожимою ученою клети» (Василий, 1914: XVII–XVIII).

З початком війни архієпископ Василь брав активну участь у моральній та фінансовій підтримці поранених воїнів. Так, у публікації істориків В. Тацієнко та Н. Тацієнко згадується про те, що 18 листопада 1914 р. архієпископ Василь відвідав Лазарет імені церков і духовенства м. Києва і Київської єпархії. 29 жовтня він відвідав лазарет Хрестовоздвиженської церкви у Києві, де духовно підтримував поранених воїнів (Тацієнко В., Тацієнко Н., 2025: 72). Беручи до уваги приклад допомоги митрополита Флавіана (Городецького) пораненим воїнам, відгукнулися на його заклик різні монастирі та храми Києва, зокрема і Києво-Братський монастир на чолі із архієпископом Василем. У ньому було облаштовано лазарет на 11 осіб (Участие, 1914: 880). 21 серпня 1914 р. на засіданні Київського Православного Релігійно-Просвітницького Товариства архієпископа Василя було обрано його головою і на цьому ж засіданні було ухвалено передати єпископу Никодиму (Кроткову) 500 руб. на облаштування іншого лазарету (Из епархиальной хроники, 1914а: 886–887). Беручи до уваги приклад ректора, студенти духовної академії присвятили велику частку свого часу догляду за пораненими воїнами. Вони чергували у лазаретах і часто записувалися навіть на нічні чергування. Деякі студенти пройшли спеціальні курси швидкої допомоги. Священники-студенти, слідуючи заклику архієпископа Василя, також часто відвідували лазарети, де пастирським словом підтримували воїнів, звершували молебні і богослужіння у святкові дні (Отчет, 1916: 3–4).

Незважаючи на воєнну загрозу з боку військ кайзерівської Німеччини Київська духовна академія перебувала у відносній безпеці, проте за умови загострення воєнної ситуації, яка могла нависнути над Києвом, розглядалося питання про можливу евакуацію Київської духовної академії в Казань. Це питання обговорювалося в офіційному листуванні між архієпископом Василем і правлячим архієреєм Казанської єпархії та ректором Казанської духовної академії, які погодилися його прийняти разом із Київською духовною академією.

Однак, на засіданні Ради академії 3 листопада 1915 р. архієпископ Василь (Богдашевський) зауважив, що ним 2 листопада була отримана зі Штабу Головнокомандувача арміями Південно-Західного фронту телеграма генерала-ад'ютанта М. І. Іванова про те, що останній дозволив розпочати навчальні заняття в академії. Потрібно було врахувати певні обставини воєнного часу, зокрема, за словами ректора, передачу студент-

ського гуртожитку для Київської 4-ої школи прапорщиків, а тому він виступив із пропозицією Раді академії клопотати перед Святішим Синодом про дозвіл розпочати навчальні заняття в академії у 1915–1916 н. р. на таких засадах: навчальні заняття розпочати з 1 грудня 1915 р.; всім студентам надати право проживати на приватних квартирах і тим, хто отримує стипендії, видавати стипендіальні кошти на руки; протягом 1915–1916 скороченого н. р. студенти I–III курсів зобов'язані подати по одній проповіді і по одному семестровому твору, а студенти IV курсу написати курсовий твір і проповідь; в березні 1916 р. до Пасхи (10 квітня) провести перевідні і випускні випробування студентів всіх курсів і оцінку курсових творів випускників; курсові твори розглядаються одним рецензентом, а не двома (Труды, 1916: 87–88). На засіданні Ради академії 27 листопада 1915 р. був заслуханий указ Святішого Синоду від 6 листопада 1915 р. за № 15.459, яким було дозволено розпочати навчальний процес на умовах, запропонованих Радою академії (Труды, 1916: 90).

У 1915 р. на засіданні Ради академії архієпископ Василь (Богдашевський) запропонував використати частину їхніх щомісячних 3% відрахувань на подарунки воїнам до прийдешніх різдвяних свят. Підтримавши ініціативу ректора, Рада ухвалила використати на різдвяні подарунки воїнам 1000 руб., з яких 500 руб. відправити за призначенням Голові Дамського Комітету при Київському Управлінні Червоного Хреста графині М. Ю. Ігнат'євій і 500 руб. з цієї ж ціллю відправити в Київське Єпархіальне Свято-Володимирське Братство (Труды, 1916: 95–96). У 1916 р. владикою Василем було передано із суми щомісячних 3% відрахувань в академії 1000 руб. на потреби одного із санітарних загонів, про що свідчить протопресвітер воєнного і морського духовенства Георгій Шавельський у своєму листі до архієпископа Василя (Богдашевського) від 30 січня 1917 р. (ЦДІАК. Ф. 711. Оп. 3. Спр. 3970. Арк. 3). На засіданні Ради академії 6 лютого 1917 р. було підтримано пропозицію архієпископа Василя із залишку понад 2000 руб. з цих же 3% відрахувань надіслати 1000 руб. на потреби Київського місцевого Управління Товариства Червоного Хреста (ЦДІАК. Ф. 711. Оп. 3. Спр. 3876. Арк. 5).

Будучи першим вікарієм Київської єпархії, він постійно брав участь у соборних богослужіннях та звершував місіонерські вечірні богослужіння у різних храмах Києва, де часто проповідував. Цим самим він здійснював також просвітницьку діяльність серед парафіян. Так, 16 листопада

1914 р. він очолив урочисте вечірнє богослужіння з читанням акафісту Покрову Пресвятої Богородиці в Петро-Павлівській церкві на Куренівці. Наприкінці богослужіння він повчав парафіян про високе звання християнина (Из епархиальной хроники, 1914b: 1150). 1 березня 1915 р. він очолив в Києво-Шулявській Маріє-Магдалиненській церкві урочисте місіонерське вечірнє богослужіння з читанням акафісту Пресвятій Богородиці (Из епархиальной хроники, 1915: 234). 11 грудня 1916 р. у Добро-Миколаївській церкві на Подолі архієпископом Василем (Богдашевським) у співслужінні духовенства було звершено урочисте місіонерське вечірнє богослужіння з читанням акафісту св. Миколаю. Після вечірнього богослужіння архієрей звернувся до парафіян зі словами проповіді про гідну зустріч свята Різдва Христового (Из епархиальной хроники, 1916: 1087–1088). На початку 1917 р. були заплановані богослужіння, які мав очолити владика Василь, зокрема 8 січня 1917 р. в Києво-Подільській Борисо-Глібській церкві, 22 січня і 5 лютого в Києво-Подільській Хрестовоздвиженській церкві, 12 березня в Куренівській Петро-Павлівській церкві (Расписание, 1917: 1–3). 3 травня 1917 р. в день пам'яті прп. Феодосія Печерського архієпископ Василь після літургії брав участь у молебні, очолюваному митрополитом Володимиром (Богоявленським) у співслужінні своїх вікарних архієреїв та священників (Из епархиальной хроники, 1917: 139).

Після Лютневої революції 1917 р. владика Василь надіслав вітальну телеграму голові Ради Міністрів князю Г. Є. Львову від імені професорсько-викладацької корпорації Київської духовної академії, де зазначалося про надію на те, що уряд «будет содействовать возрождению церковной жизни, развитию православного христианского просвещения». Вітання було надіслано ним і новому обер-прокурору Святішого Синоду В. М. Львову (ЦДІАК. Ф. 711. Оп. 3. Спр. 3876. Арк. 11). Після встановлення влади Тимчасового уряду архієпископ Василь та професорсько-викладацька корпорація Київської духовної академії орієнтувалися на політику цього уряду та співпрацю з ним. Очевидно, що владика Василь, як перший вікарій Київської єпархії, був одним із членів опублікованого на початку березня 1917 р. в газеті «Киевлянин» «Обращения духовенства г. Киева к православному населению». Під зверненням вказано, що цим духовенством були єпископи і священники м. Київ. Суть звернення полягала у заклик коритися Тимчасовому уряду, як законній владі, й трудитися на благо суспільства та його спокою: «Подчиняйтесь же, без сомнения, за

совесть (1 Кор. 10, 27), временному правительству, как законно поставленному. Помните, что исключительно тяжелая война, переживаемая нашей Родиной, требует от каждого из вас необычайно серьезного отношения к ней. Сохраняйте всеми мерами порядок и спокойствие нашей жизни. Не оставляйте своего прямого дела, но усильте свой труд на общее благо» (Обращение, 1917: 1).

У березні 1917 р. владика Василь бачив, що академічний ритм порушений, зокрема і через внесені зміни в статут академії. Ситуація ускладнювалася і тим, що академія неоднозначно поставилася до кроків Української Центральної Ради, спрямованих на українізацію (Шип, 2010: 131–132). Із початком розгортання українського церковного руху архієпископу Василю необхідно було вміло балансувати між частиною академічної корпорації, що була прихильно налаштована на українізацію та тією частиною, що сторонилася прийняття нових рішень Української Центральної Ради, спрямованих на українізацію церковного й освітнього життя.

27 травня 1917 р. на засіданні Ради академії були заслухані витяги з протоколів засідань З'їзду студентів Київської духовної академії, що відбувався 10–13 травня цього ж року. У пунктах було висвітлено питання про необхідність внесення змін в організацію освітнього процесу. Викликає зацікавлення останній 15-ий пункт. У ньому зазначено про необхідність поступової українізації академії. Першим кроком українізації мало бути введення до складу академічних наук розділу «Українознавства», який складався б з 4 предметів: громадянської історії України, української мови, історії української літератури та історії української церкви. Ці науки повинні викладатися українською мовою і бути обов'язковими для вивчення. Однак, Рада академії на чолі із владикою Василем щодо цього пункту ухвалила обговорення питання про українізацію академії «отложить до решения вопроса о политическом положении Украины в Учредительном собрании» (ЦДІАК. Ф. 711. Оп. 3. Спр. 3876. Арк. 39–40).

На засіданні Ради академії 7 серпня 1917 р. архієпископ Василь під час голосування про терміни майбутнього 1917–1918 н. р. своїм голосом схилив рішення на користь призначення початку навчального року на 2 жовтня. Тоді ж він запропонував обрати трьох представників від академії на Всеросійський Помісний Собор і хоча він був одним із кандидатів у представники, проте від балотування відмовився (ЦДІАК. Ф. 711. Оп. 3. Спр. 3876. Арк. 59–59 зв.).

Владиці Василю довелося бути свідком і учасником перипетій, спричинених написанням проєкту записки комісією, де висвітлювалося ставлення академічної корпорації щодо кроків Української Центральної Ради, спрямованих на українізацію церков на українських теренах.

На засіданні Ради Київської духовної академії 18 серпня 1917 р. було створено комісію, якій доручили скласти проєкт протесту проти українізації території України, яку тоді внаслідок нав'язливої політики зросійщення називали так званим «півднем Росії». До складу комісії увійшли професори академії Ф. І. Тітов, М. Маккавейський та М. Мухін. Проєкт цієї записки був заслуханий на засіданні Ради академії 24 серпня і викликав великий резонанс та бурхливе його обговорення серед членів академічної корпорації. Під час обговорення проєкту записки було висунуто ряд зауважень щодо її змісту. М. Маккавейський і М. Мухін у своїй заяві щодо цієї ситуації зазначили, що професор Ф. І. Тітов заявив, що, оскільки «єдинодушного одобрения» записка не зустріла, то він просив призначити для складання протесту іншу комісію. Внаслідок цього, він, взявши записку, покинув засідання Ради, не дивлячись на наполегливі прохання голови Ради архієпископа Василя (Богдашевського) й інших членів Ради цього не робити (ЦДІАК. Ф. 711. Оп. 3. Спр. 3872. Арк. 6–6 зв.). У своїй заяві щодо ситуації, що склалася, проф. Ф. Тітов зауважив, що владика Василь публічно заявив, що слідом за ним засідання мали бажання покинути й інші два члени комісії професори М. Маккавейський і М. Мухін, яких ректору академії вдалося зупинити і повернути з іншої кімнати в зал, де проходило засідання Ради (ЦДІАК. Ф. 711. Оп. 3. Спр. 3872. Арк. 11).

В підсумку Рада академії на цьому ж засіданні ухвалила прийняти текст записки без всіляких змін і викладений в ній протест направити Тимчасовому уряду та в редакцію газет для друку. Також було доручено двом іншим членам комісії і протоієрею Олександрю Глаголеву довести до відома про це рішення Ради проф. Ф. Тітова й просити передати його записку ректору академії, однак проф. Ф. Тітов повідомив, що він, знаходячись в стані душевного хвилювання спалив текст цієї записки (ЦДІАК. Ф. 711. Оп. 3. Спр. 3872. Арк. 6 зв.). Слід погодитися з думкою історикині Н. Шип, яка зауважує, що насправді проф. Ф. Тітов розумів двозначність становища професорсько-академічної корпорації (Шип, 2010: 133).

За словами проф. Ф. Тітова, оскільки М. Маккавейський і М. Мухін поклали всю роботу по складання проєкту записки на нього і погодилися

відстоювати її текст як колективну працю, то його дуже здивувала під час жвавого обговорення поведінка М. Маккавейського і М. Мухіна, які вели себе так, ніби не мають абсолютно ніякого відношення до тексту записки і тим більше, не підтримували Ф. Тітова, а більше зближувалися з його опонентами (ЦДІАК. Ф. 711. Оп. 3. Спр. 3872. Арк. 10 зв.). Професори М. Маккавейський і М. Мухін, аргументуючи необхідність виконання завдання ними як членами комісії, склали свій проєкт протесту (ЦДІАК. Ф. 711. Оп. 3. Спр. 3872 Арк. 7 зв.).

Аналіз прийнятого на засіданні Ради академії 20 вересня тексту протесту проти українізації, в якому були порушені деякі питання української історії, народу України та перспективи отримання автокефалії українською церквою, демонструє те, що позиція та погляди проукраїнського крила академічної корпорації враховані не були і, окрім того, студентів також було закликано підтримати цей протест (ЦДІАК. Ф. 711. Оп. 3. Спр. 3872. Арк. 19–21).

10 січня 1918 р. студенти академії були розпущені на вакації і до початку травня заняття не відновлювалися (Стародуб, 2004: 68). Тому вторгнення більшовицьких військ в Київ у повній мірі відчула лише професорсько-викладацька корпорація академії. Після приходу до влади 29 квітня 1918 р. гетьмана Павла Скоропадського, архієпископ Василь розпочав налагоджувати контакти з новою владою. Перебуваючи у скрутному фінансовому становищі академічна корпорація на чолі із архієпископом Василем домоглася з боку Ради Міністрів Української Держави фінансування на друге півріччя у розмірі 212 тисяч карбованців (Стародуб, 2004: 70).

В умовах розгортання українського церковного руху і початку діяльності ВПЦР архієпископ Василь залишився в «тихонівській» церкві і на зближення з духовенством ВПЦР не йшов. Український історик В. Ульяновський зазначає, що 29 травня 1918 р. на спільному зібранні Союзу парафіяльних рад Церков м. Києва, Союзу пастирів і членів Київського єпархіального Собору обговорювалася діяльність членів колишньої церковної ради. До антиканонічних дій ВПЦР, які розглядалися на зібранні, було віднесено і пропозицію протоієрея Василя Липківського архієпископу Василю (Богдашевському) очолити митрополію (Ульяновський, 1997: 117–118). Владика Василь відмовився прийняти таку пропозицію і надалі залишався вікарним архієреєм.

У травні 1918 р. постало питання про заміщення вакантного місця Керуючого Подільською єпархією. Указом Святішого Синоду від 6/19

червня 1918 р. за № 1657 архієпископу Василю (Богдашевському) було доручено прибути в м. Кам'янець-Подільський для відкриття 19 серпня/1 вересня єпархіальних зборів і керівництва виборами новому правлячого архієрея Подільської єпархії (ІР НБУВ. Ф. 191. Спр. 139. Арк. 3). Тимчасово Керуючий цією єпархією єпископ Пімен (Пегов) у своєму відношенні до владики Василя просив його перед прибуттям у м. Кам'янець-Подільський дорогою відвідати м. Вінницю, «православные жители которой просят чрез меня Ваше Преосвященство отслужить в Виннице 14-го Августа всенощную, а 15 и 16 – литургию» (ІР НБУВ. Ф. 191. Спр. 139. Арк. 1 зв.).

Висновки. Таким чином, викладений вище матеріал дозволяє зробити висновки про те, що

діяльність архієпископа Василя (Богдашевського) в роки Першої світової війни вирізнялася багатогранністю. Він сумлінно ставився як до церковного служіння, так і до ректорської діяльності. В умовах політичних трансформацій ієрарх намагався зберегти стабільне функціонування Київської духовної академії, відстоюючи позиції академії перед владою, яка протягом 1917–1918 рр. неодноразово змінювалася. Він розумів необхідність мирного співіснування з представниками українського церковного руху. Оглянуті у цьому дослідженні наукові праці, опубліковані матеріали й архівні джерела дозволяють стверджувати, що це дозволило владиці Василю утримати стабільне функціонування Київської духовної академії у роки Першої світової війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василий, еп. Речь, сказанная перед началом учебных занятий 16 сентября 1914 года. *Труды Императорской Киевской Духовной Академии*. 1914. № 9. С. XVII–XVIII.
2. Институт рукопису Национальної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Ф. 191. Спр. 139. Указ Синода и отношение епископа Балтского Пимена епископу Каневскому Василию об откомандировании его в г. Каменец-Подольск для проведения выборов Подольского епархиального архиерея вместо умершего преосвященного Митрофана. 12/25 июня–18 августа 1918 г. 3 арк.
3. Из епархиальной хроники. *Киевские епархиальные ведомости*. 1914а. № 36. С. 885–895.
4. Из епархиальной хроники. *Киевские епархиальные ведомости*. 1914б. № 47. С. 1148–1153.
5. Из епархиальной хроники. *Киевские епархиальные ведомости*. 1915. № 10. С. 233–235.
6. Из епархиальной хроники. *Киевские епархиальные ведомости*. 1916. № 51–52. С. 1087–1090.
7. Из епархиальной хроники. *Киевские епархиальные ведомости*. 1917. № 19–20. С. 139.
8. Обращение духовенства г. Киева к православному населению. *Киевлянин*. 1917. 10 марта (№ 69). С. 1.
9. Отчет о состоянии Императорской Киевской духовной Академии за 1914–1915 учебный год. *Труды Императорской Киевской Духовной Академии*. 1916. № 7. 50 с.
10. Расписание архиерейских миссионерских вечеров в храмах г. Киева на первую половину 1917 года. *Киевские епархиальные ведомости*. 1917. № 1. С. 1–3.
11. Стародуб А. В. Академія в останні роки свого існування (1919–1923). *Наукові записки НаУКМА. Історичні науки*. Київ, 2004. Т. 35. С. 66–78.
12. Тацієнко В., Тацієнко Н. Участь Православної церкви в організації медичної допомоги під час Першої світової війни (за матеріалами «Київських єпархіальних відомостей»). *Уманська старовина*. 2025. № 12. С. 65–76. DOI: <https://doi.org/10.31499/2519-2035.12.2025.325578>.
13. *Труды Императорской Киевской Духовной Академии*. 1916. № 11 (ноябрь). Приложение. Извлечение из журналов Совета Императорской Киевской Духовной Академии за 1915–1916 учеб. г. Київ, 1916. С. 87–88, 90, 95–96.
14. Ульяновський В. І. Церква в Українській Державі 1917–1920 рр. (доба Гетьманату Павла Скоропадського). Київ : Либідь, 1997. 320 с.
15. Участие Киевского православного духовенства в жертвах на нужды военного времени. *Киевские епархиальные ведомости*. 1914. № 36. С. 877–883.
16. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Ф. 711. Оп. 1. Т. 2. Спр. 10902. Послужной список ректора академии архимандрита Василия. 12 арк.
17. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Ф. 711. Оп. 3. Спр. 3872. Заявление Киевской духовной академии о протесте против Украинизации православных церквей Южной России. 20.09–28.09. 1917 г. 28 арк.
18. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Ф. 711. Оп. 3. Спр. 3876. Журнал заседания Совета академии № 21 от 20 сентября 1917 г. Имеются сведения об обсуждении проекта протеста академии против насильственной украинизации Юга России. 1917 г. 124 арк.
19. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Ф. 711. Оп. 3. Спр. 3970. Письмо протопресвитера военного морского духовенства Шавельского Г. о получении денег, собранных академией на санитарные военные нужды. 3 февраля 1917 г. 4 арк.
20. Шип Н. А. Київська духовна академія в культурно-освітньому просторі України (1819–1919) : монографія. Київ : Фенікс, 2010. 436 с.

REFERENCES

1. Vasiliiy, yep. Rech, skazannaya pred nachalom uchebnikh zanyatii 16 sentyabrya 1914 goda [Speech given before the start of school on 16 September 1914]. *Trudy Imperatorskoy Kievskoy Dukhovnoy Akademii*. 1914. № 9. S. XVII–XVIII [In Russian].
2. Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Manuscript Institute of the National Library of Ukraine named after V. I. Vernadskyi]. F. 191. Spr. 139. Ukaz Sinoda i otnoshenie yepiskopa Baltskogo Pimena yepiskopu Kanevskomu Vasiliiyu ob otkomandirovaniy yego v g. Kamenets-Podolsk dlya provedeniya viborov Podolskogo yeparkhialnogo arkhiereya vmesto umershego preosvyashchennogo Mitrofana. 12/25 iyunya–18 avgusta 1918 g. 3 ark. [In Russian].
3. Iz yeparkhialnoi khroniki [From the Diocesan Chronicle]. *Kievskie yeparkhialnie vedomosti*. 1914a. № 36. S. 885–895 [In Russian].
4. Iz yeparkhialnoi khroniki [From the Diocesan Chronicle]. *Kievskie yeparkhialnie vedomosti*. 1914b. № 47. S. 1148–1153 [In Russian].
5. Iz yeparkhialnoi khroniki [From the Diocesan Chronicle]. *Kievskie yeparkhialnie vedomosti*. 1915. № 10. S. 233–235 [In Russian].
6. Iz yeparkhialnoi khroniki [From the Diocesan Chronicle]. *Kievskie yeparkhialnie vedomosti*. 1916. № 51–52. S. 1087–1090 [In Russian].
7. Iz yeparkhialnoi khroniki [From the Diocesan Chronicle]. *Kievskie yeparkhialnie vedomosti*. 1917. № 19–20. S. 139 [In Russian].
8. Obrashchenie dukhovenstva g. Kieva k pravoslavnomu naseleniyu [The clergy of Kyiv addressed the Orthodox population]. *Kievlyanin*. 1917. 10 marta (№ 69). S. 1 [In Russian].
9. Otchet o sostoyanii Imperatorskoy Kievskoy dukhovnoy Akademii za 1914–1915 uchebnyy god [Report on the state of the Imperial Kiev Theological Academy for 1914–1915 academic year]. *Trudy Imperatorskoy Kievskoy Dukhovnoy Akademii*. 1916. № 7. 50 s. [In Russian].
10. Raspisanie arkhierieiskikh missionerskikh vecheren v khramakh g. Kieva na pervuyu polovinu 1917 goda [Schedule of Archbishopal missionary evenings in the temples of Kyiv for the first half of 1917]. *Kievskie yeparkhialnie vedomosti*. 1917. № 1. S. 1–3 [In Russian].
11. Starodub A. V. Akademiia v ostanni roky svoho isnuvannia (1919–1923) [Academy in the last years of its existence (1919–1923)]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Istorychni nauky*. Kyiv, 2004. T. 35. S. 66–78 [In Ukrainian].
12. Tatsiienko V., Tatsiienko N. Uchast pravoslavnoi tserkvy v orhanizatsii medychnoi dopomohy pid chas Pershoi svi-tovoi viiny (za materialamy «Kyivskykh yeparkhialnykh vidomostei») [Participation of the Orthodox church in the organization of medical care during the First World War (according to the materials of «Kyiv diocesan information»)]. *Umanska starovyna*. 2025. № 12. S. 65–76 [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.31499/2519-2035.12.2025.325578>.
13. *Trudy Imperatorskoy Kievskoy Dukhovnoy Akademii*. 1916. № 11 (noyabr). Prilozhenie. Izvlechenie iz zhurnalov Soveta Imp. KDA za 1915–1916 ucheb. g. [Proceedings of the Imperial Kyiv Theological Academy. 1916. № 11 (November). Supplement. Extract from the journals of the Council of the Imperial Kyiv Theological Academy for the 1915–1916 academic year]. Kyiv, 1916. S. 87–88, 90, 95–96 [In Russian].
14. Ulianovskiy V. I. Tserkva v Ukrainskii Derzhavi 1917–1920 rr. (doba Hetmanatu Pavla Skoropadskoho) [Church in the Ukrainian State 1917–1920 (the time of the Hetmanate of Pavlo Skoropadsky)]. Kyiv : Lybid, 1997. 320 s. [In Ukrainian].
15. Uchastie Kievskogo pravoslavnogo dukhovenstva v zhertvakh na nuzhdi voennogo vremeni [Participation of Kyiv Orthodox clergy in wartime sacrifices]. *Kievskie yeparkhialnie vedomosti*. 1914. № 36. S. 877–883 [In Russian].
16. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv [Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv]. F. 711. Op. 1. T. 2. Spr. 10902. Posluzhnoi spisok rektora akademii arkhimandrita Vasiliya. 12 ark. [In Russian].
17. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv [Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv]. F. 711. Op. 3. Spr. 3872. Zayavlenie Kievskoi dukhovnoi akademii o proteste protiv Ukrainizatsii pravoslavnykh tserkvei Yuzhnoi Rossii. 20.09.–28.09. 1917 g. 28 ark. [In Russian].
18. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv [Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv]. F. 711. Op. 3. Spr. 3876. Zhurnal zasedaniya Soveta akademii № 21 ot 20 sentyabrya 1917 g. Imeyutsya svedeniya ob obsuzhdenii proekta protesta akademii protiv nasilstvennoi ukrainizatsii Yuga Rossii. 1917 g. 124 ark. [In Russian].
19. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv [Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv]. F. 711. Op. 3. Spr. 3970. Pismo protopresvitera voennogo morskogo dukhovenstva Shavel'skogo G. o poluchenii deneg, sobrannikh akademiei na sanitarnie voennye nuzhdy. 3 fevralya 1917 g. 4 ark. [In Russian].
20. Shyp N. A. Kyivska dukhovna akademiia v kulturno-osvitianskomu prostori Ukrainy (1819–1919) [Kyiv Theological Academy in the cultural and educational space of Ukraine (1819–1919)] : monohrafiia. Kyiv : Feniks, 2010. 436 s. [In Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 17.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 05.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

